झापा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन

चन्द्रकला नेपाल
परीक्षा क्रमाङ्क : २८१७३२/०६८
त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-२०४-१०१-२००६

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षाअन्तर्गत
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८
पाठ्यांशको प्रयोजनका निम्ति
प्रस्तुत

शोधपत्र

२०७३/२०१७

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर

निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह (एम. एड.) दोस्रो वर्षको ने.पा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत **झापा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्ध लेखन क्षमताको अध्ययन** शीर्षकको यो शोधपत्र शोधार्थीले चन्द्रकला नेपालले मेरा निर्देशनमा रही तयार गर्नु भएको हो । यस शोध कार्यप्रति म सन्तुष्ट भएकाले प्रस्तुत शोधपत्रलाई अन्तिम मूल्याङ्कनको लागि शोधपत्र समितिमा सिफारिस गर्दछु ।

....

प्रा.डा. यादवप्रकाश लामिछाने

शोध निर्देशक

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि. वि कीर्तिपुर

मिति : २०७३/११/०९

February 20, 2017

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कीर्तिपुर,

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, विश्वविद्यालय क्याम्पस, कीर्तिपुरका छात्रा चन्द्रकला नेपालले तयार पार्नुभएको **झापा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्ध लेखन क्षमताको अध्ययन** शीर्षकको यो शोधपत्र नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क.स.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	....
२.	प्रा.डा. राजेन्द्रप्रसाद पौडेल (शोध विशेषज्ञ)	....
३.	प्रा. डा. यादवप्रकाश लामिछाने (शोध निर्देशक)	....

मिति : २०७३/१२/०६
March 19, 2017

प्रतिबद्धतापत्र

यस शोध प्रतिवेदनभित्रका सामग्रीहरू कहीँ कतैबाट साभार गरिएको छैन । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । तसर्थ यो शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

....

चन्द्रकला नेपाल

(**शोधार्थी**)

मिति : २०७३/११/०८

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत अध्ययन प्रतिवेदन तयार पार्ने क्रममा प्रस्तावना कार्यदेखि शोधकार्यसम्मका लागि महत्वपूर्ण निर्देशन, सल्लाह, सुझाव, हौसला एवम् मार्गप्रशस्त गर्नुहुने मेरा आदरणीय गुरु तथा शोध निर्देशक प्रा. डा. यादवप्रकाश लामिछानेप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । यो शोधपत्रलाई पूर्णता दिन आवश्यक सल्लाह दिने श्रद्धेय गुरु विभागीय प्रमुख प्रा. डा. रामप्रसाद भट्टराईज्यूप्रति हृदयदेखि नै कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु । साथै अध्ययनलाई निरन्तर अगाडि बढाउन उत्साह प्रदान गरिरहनुहुने नेपाली विभागका सम्पूर्ण प्राध्यापकहरूप्रति पनि आभारी छु ।

तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने क्रममा सहयोग पुऱ्याउने सम्बन्धित सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका सम्पूर्ण शिक्षकहरू तथा विषय शिक्षकहरूप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु । साथै अध्ययनको क्रममा छनौटमा परेका सबै विद्यार्थीहरूप्रति तथा यस अध्ययनमा सहयोग पुऱ्याउने सबै व्यक्तिहरुप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

मलाई शैक्षिक उपलब्धी हासिल गर्ने क्रममा उच्च शिक्षासम्म अध्ययन गर्ने वातावरण मिलाइदिनेहुने पुजनीय हजुरआमा, बुवा, आमा, ससुरा, सासू, तथा यस शोधपत्र लेखनका क्रममा मलाई सधै हैसला र प्रेरणा दिने जीवनसाथी विक्रम दाहालप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा, आफ्नो कार्य व्यस्तताको बावजुट पनि टाइपिङ्गमा सहयोग पुऱ्याउने प्रिन्टिङ्गमा सहयोग पुऱ्याउनुहुने सहदेव कम्प्युटर सर्भिसप्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र झापा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा तयार पारिएको छ । प्रस्तुत शोधपत्रको उद्देश्य झापा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन गर्नु रहेको छ । उक्त कक्षामा अध्ययनरत सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका छात्र र छात्राहरू बीचको निबन्धलेखन क्षमताको तुलना गर्नु, र लैङ्गिकताका आधारमा उक्त कक्षाका छात्र र छात्राको निबन्धलेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु, भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा नेपाली पहिलोभाषी र दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरुको निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन गर्नुजस्ता उद्देश्य रहेका छन् ।

यसको शीर्षक **'झापा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन** राखिएको छ । झापा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको पहिचान गर्नु, सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका छात्र र छात्राहरू, नेपाली पहिलोभाषी र दोस्रोभाषी विद्यार्थीको निबन्धलेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु, यस शोधपत्रको उद्देश्य रहेको छ ।

शोधकार्यका लागि प्राथमिक र द्वितीयक स्रोतको उपयोग गरिएका छन् । विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको पहिचानका लागि सम्बन्धित विद्यालयका शिक्षकहरूसँग सहकार्य गरिएको छ । शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा नमुना छनौट, तथ्याङ्क सङ्कलन, पूर्वपरीक्षण कार्यान्वयन गरेर अन्तिममा आएका तथ्याङ्कलाई तुलनात्मक रूपमा व्याख्या विश्लेषण गरी तुलनात्मक निष्कर्ष निकालिएको छ ।

यस शोधकार्यका आधारमा नि.मा. वि. तहमा अध्ययनरत सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता पहिचान गर्न सहयोग मिल्नेछ । विद्यार्थीहरूले निबन्धलेखन गर्दा भएका विभिन्न किसिमका कमीकमजोरीहरू हटाउन पाठ्यपुस्तकमा नै स्पष्ट रूपमा राखिनुपर्ने, विद्यार्थीहरूलाई प्रोत्साहित गर्नका लागि विद्यालयका पुस्तकालयमा प्रसस्त मात्रामा पत्रपत्रिका साथै सन्दर्भ पुस्तक तथा लिखित लेखरचनाहरूको व्यवस्था गरिनुपर्ने, लेखन सीपको विकास गर्नका लागि बालबालिकाहरूलाई

निबन्धलेखनको अभ्यास गराउनुपर्ने जस्ता सुझाव पनि यस शोधकार्यको उपलब्धि तथा प्राप्तिको रूपमा लिन सकिन्छ ।

यस अध्ययनपश्चात् निम्नलिखित निष्कर्ष निकालिएको छ :

झापा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत समग्र विद्यार्थीहरु मध्ये ६५ प्रतशितभन्दा माथि निबन्धलेखन क्षमता भएका विद्यार्थीहरुको सङ्ख्या २० प्रतिशत देखिएको छ । सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरुको निबन्धलेखन क्षमता ६५ प्रतिशतभन्दा माथि १० प्रतिशत मात्र देखिएकाले यसलाई सन्तोषजनक मान्न सकिँदैन । संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको निबन्धलेखन क्षमता ६५ प्रतिशतभन्दा माथि २७.५ प्रतिशत देखिएको छ । विद्यालयको प्रकृतिको आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको निबन्धलेखन क्षमताको तुलना गर्दा संस्थागत विद्यालयको मध्यमान १ प्रतिशतले बढी देखिन्छ । छात्रहरुको निबन्धलेखन क्षमता ६५ प्रतिशतभन्दा माथि १५ प्रतिशत देखिएको छ । छात्राहरुको निबन्धलेखन क्षमता ६५ प्रतिशतभन्दा माथि २२.५ प्रतिशत देखिएको छ । लैङ्गिकताका आधारमा हेर्दा छात्रभन्दा छात्राहरुको निबन्धलेखन क्षमता १.४ मध्यमानले बढी रहेको देखिन्छ । नेपालीभाषी विद्यार्थीहरुको निबन्धलेखन क्षमता ६५ प्रतिशतभन्दा माथि २४ प्रतिशत देखिन्छ । दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरुको निबन्धलेखन क्षमता ६५ प्रतिशत भन्दा माथि १३.३३ प्रतिशत देखिन्छ । पृष्ठभूमिका आधारमा निबन्धलेखन क्षमताको तुलना गर्दा नेपालीभाषी विद्यार्थीहरुको मध्यमान १.४ प्रतिशतले बढी देखिन्छ ।

विषय सूची

पेज नं.

अध्याय एक

शोधपरिचय

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ समस्या कथन २

१.३ अध्ययनको उद्देश्य ३

१.४ अध्ययनको सान्दर्भिकता र उपादेयता ३

१.५ परिसीमा ५

१.६ शोधपत्रको रूपरेखा ५

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक प्रारूप

२.१ पूर्वकार्यको पुनरावलोकन ६

२.२ निबन्धको सैद्धान्ति परिचय १०

२.२.१ पृष्ठभूमि १०

२.२.२ निबन्धको अर्थ र परिभाषा १४

२.३ भाषिक सीप र निबन्ध विधा १४

२.३.१ भाषा पाठ्यक्रम, भाषा पाठ्यपुस्तक र लेखाइ सीप १४

२.३.१.१भाषा पाठ्यक्रम १५

२.३.१.२ भाषा पाठ्यपुस्तक १६

२.३.१.३ लेखाइ सीप १६

२.३.२ लेखाइ शिक्षणको आवश्यकता र महत्व १७

२.३.३ लेखाइ सीपको विकासमा निबन्धलेखनको भूमिका १८

२.३.४ विद्यालय तहमा निबन्ध शिक्षणको प्रयोजन

२.३.५ निम्न माध्यमिक तहको पाठ्यक्रममा निबन्ध विधाको स्थान र शिक्षण प्रक्रिया १९

२.३.६ निम्न माध्यमिक तहको पाठ्यक्रममा निबन्ध विधाको शिक्षण कार्यक्रलाप २०

अध्ययन तिन

अध्ययनविधि र प्रक्रिया

३.१ जनसङ्ख्याको पहिचान २१

३.२ प्रतिनिधि नमुना २२

३.३ सामग्री निर्माण २२

३.४ तथ्याङ्क सङ्कलन २२

३.४.१ प्राथमिक स्रोत २३

३.४.२ द्वितीयक स्रोत २३

३.५ विश्लेषण प्रक्रिया २३

अध्याय चार

व्याख्या तथा विश्लेषण

४.१ समग्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति २६

४.१.१ समग्र मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति २८

४.२ विद्यालयको प्रकृतिको आधारमा निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३०

४.२.१ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३०

४.२.२ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३२

४.२.३ संस्थागत विद्यालयका समग्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३२

४.२.४ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३४

४.२.५ विद्यालयको प्रकृतिको आधारमा निबन्धलेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति

४.३ लैङ्गिकताका आधारमा निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३५

४.३.१ छात्रहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३५

४.३.२ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३७

४.३.३ छात्राहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३७

४.३.४ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्राहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३९
४.३.५ लैङ्गिकताका आधारमा निबन्धलेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति ३९
४.४ नेपाली भाषी र दोस्रो भाषीका आधारमा निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ४०
४.४.१ नेपाली भाषी विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ४०
४.४.२ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली भाषी विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ४१
४.४.३ दोस्रो भाषी (विमातृभाषी) विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ४२
४.४.४ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूको निबन्ध लेखन क्षमताको स्थिति ४३
४.४.५ नेपाली भाषी र दोस्रो भाषीका आधारमा निबन्धलेखन क्षमताको तुलना ४४

अध्याय पाँच

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

५.१ सारांश ४५
५.२ निष्कर्ष ४६
५.३ उपयोगिता ४७
५.३.१ नीतिगत तह ४७
५.३.२ प्रयोगात्मक तह ४७
सन्दर्भसूची
परिशिष्टहरु

तालिका सूची

	पेज नं.
तालिका नं १	२७
तालिका नं. २	२७
तालिका नं. ३	२९
तालिका नं. ४	३०
तालिका नं. ५	३१
तालिका नं. ६	३२
तालिका नं. ७	३२
तालिका नं. ८	३३
तालिका नं. ९	३४
तालिका नं. १०	३४
तालिका नं. ११	३५
तालिका नं. १२	३६
तालिका नं. १३	३७
तालिका नं. १४	३७
तालिका नं. १५	३८
तालिका नं. १६	३९
तालिका नं. १७	३९
तालिका नं. १८	४०
तालिका नं. १९	४१
तालिका नं. २०	४१
तालिका नं. २१	४२
तालिका नं. २२	४३
तालिका नं. २३	४३
तालिका नं. २४	४४

चित्र सूची

	पेज नं.
वृत्त चित्र नं. १	२८
वृत्त चित्र नं. २	३१
वृत्त चित्र नं. ३	३३
वृत्त चित्र नं. ४	३६
वृत्त चित्र नं. ५	३८
वृत्त चित्र नं. ६	४१
वृत्त चित्र नं. ७	४३